

CAPITOLUL I

NOȚIUNI INTRODUCATIVE PRIVIND MEDIUL

Secțiunea I

Conceptul de mediu

1. Definiția juridică a noțiunii de mediu¹

Conceptului sau noțiunii de mediu i s-au atribuit de-a lungul timpului un număr mare de definiții acesta fiind adesea utilizat în limbajul cotidian într-o accepțiune generică și metajuridică².

Formulele terminologice uzitate diferă atât la nivel de legislație a mediului cât și la nivelul doctrinei și al practicii judiciare. Nu mai departe, Constituția României revizuită în 2003, folosește (în art. 35) terminologia de „mediu înconjurător”, credem noi, probabil, cu scopul de a nu produce confuzii sau unele interpretări greșite legate de identificarea în mod corect a tipului de mediu la care face referire³. Această formulă terminologică uzitată de legiuitorul constituțional are fără îndoială, un caracter oficial de exprimare. Din punctul nostru de vedere, apreciem că o astfel de conduită terminologică pe care o regăsim în legea fundamentală ar trebui în mod firesc, să se respecte cu rigurozitate și cât mai temeinic și în textele naționale ale legilor privind protecția mediului, asigurându-se astfel o abordare unitară.

Ori, o astfel de conformitate terminologică nu o regăsim ca și formă de identificare nici în legea-cadru privind protecția mediului și nici în legile speciale de

¹ Pentru desemnarea termenului de „mediu” sunt folosite în mod frecvent și expresii precum: „mediu înconjurător”, „mediu ambiant”, „mediu biologic”, „ambianță”, „mediu geografic” etc.

² Un inventar al definițiilor noțiunii de mediu face Mihai Bogdan Ionescu-Lupeanu, în *Noțiunile de mediu înconjurător și resurse naturale. Elemente de drept comparat*, Revista Universul Juridic, nr. 2/2019, București, 2019.

³ O abordare interesantă regăsim la Mircea Vintilescu, *Vreau să pot trăi în mediul meu înconjurător*, Editura România Rațională, București, 2019, p. 25-26; a se vedea, Mircea Duțu, *Dreptul mediului, Tratat*, Vol. I, Editura Economică, București, 2003, p. 20-51.

mediu în vigoare, care continuă să utilizeze formula terminologică simplificată. În mod categoric, o disciplină terminologică, în orice domeniu, exclude atât confuziile cât și înțelegerile și interpretările defectuoase.

Cele mai largi și cuprinzătoare definiții aparțin dicționarelor explicative, în sensul că mediul include ansamblul elementelor naturale și artificiale de care depinde viața umană ori că acesta reprezintă natura din care fac parte atât lucrurile cât și ființele. Astfel de definiții au generat o dublă accepțiune a acestui termen și anume: mediul ca și cadru de viață al indivizilor și mediul, ca ansamblu de condiții ce acționează asupra oamenilor și activităților acestora.

Pe de altă parte, conceptul de mediu a cunoscut și o consacrare oficială, atât în documentele oficiale naționale cât și în documentele internaționale care abundă în aprecieri referitoare la conținutul și elementele acestuia. În final, numeroasele definiții atribuite acestui concept au generat consecințe și implicații asupra dreptului mediului.

Definițiile atribuite noțiunii de mediu pot fi grupate în două categorii principale astfel:

- definiții ce iau în considerare atât elementele organice (factorii naturali ai mediului) cât și elementele anorganice (factorii artificiali) ce alcătuiesc conceptul;
- definiții care iau în considerare raportul dintre cele două categorii de elemente (organice și anorganice) și indivizi.

Noțiunea de mediu este considerată de o parte din doctrină ca fiind o noțiune fundamentală și cuprinzătoare prin care se înțelege deopotrivă lumea vie și cea neînsuflețită, în principiu, aproape tot ceea ce înconjoară ființa umană.⁴ Apreciem că tocmai acest spațiu din jurul persoanei a fost considerat de constituentul român ca fiind unul dinamic și complex, ce permite să interacționeze corpurile, elementele materiale, factorii energetici și cei informaționali. Omul și comunitățile umane se află în relații echitabile, echilibrate și dinamice cu celelalte componente ale mediului (factori naturali sau artificiali), aflate în proximitatea sa.

Desigur că în planul științelor juridice, ceea ce prezintă utilitate este conceptul legal adică conceptul juridic al mediului, în funcție de care se pot grupa reglementările relevante în acest domeniu.

Cu toate că la nivelul documentelor internaționale nu există o definiție foarte clar formulată cu privire la mediu, legislațiile interne ale statelor conferă acestui concept semnificații și dimensiuni diverse. Unele dintre precizările normative pornesc de la definiții parțiale iar altele formulează definiții mult mai globale și complexe.

⁴ A se vedea, Ernest Lupan, *Dreptul mediului, Tratat elementar*, Partea generală, vol. I, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 11; Ernest Lupan, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 3-7;

Dacă analizăm legislațiile naționale constatăm că în cadrul acestora se conturează mai multe moduri de abordare juridico - legală a termenului de mediu.⁵

La nivelul legislației românești se întâlnesc mai multe definiții legale ale conceptului de mediu. Amintim în acest sens, legea generală în materie și anume Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 195 din 2005 privind protecția mediului⁶, care definește mediul în art. 2(41) astfel: „ansamblul de condiții și elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspecte caracteristice ale peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, cuprinzând elementele enumerate anterior, inclusiv unele valori materiale și spirituale, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului”.

Potrivit acestei definiții legale a conceptului de mediu rezultă că mediul desemnează ansamblul factorilor fizici, chimici, biologici și sociali, care în strânsă corelație și interacțiune influențează echilibrul ecologic. Se înțelege prin echilibru ecologic acel raport existent între elementele componente ale mediului (factorii de mediu), aflate în interacțiune cu condițiile de mediu, raport care este unul relativ stabil. Bineînțeles că înșiruirea elementelor ce compun mediul nu epuizează conținutul acestei noțiuni, conținut care este deosebit de complex și care trebuie să acopere toate palierele și particularitățile mediului natural și artificial. Mediul natural⁷ include ansamblul elementelor ce nu sunt rezultatul activităților umane și care alcătuiesc mediul de viață al viețuitoarelor și indivizilor, iar mediul artificial este mediul de viață al omului și viețuitoarelor, acesta fiind produs al societății umane.

Un rol semnificativ în fundamentarea noțiunii de mediu l-au avut alături de dispozițiile legislative nu doar doctrina dar și jurisprudența în materie de mediu.

Întrucât noțiunea de mediu în general (mediu biologic, geografic și sociologic), este una greu de definit, acest fapt a avut drept consecință o diversitate a conținutului definițiilor formulate. Pornind de la realitatea după care noțiunea de mediu are atât o valoare teoretică cât și una practică, au existat în plan doctrinar grupări ale definițiilor științifice⁸, pornind de la o serie de elemente comune precum: viața și calitatea vieții, dreptul la mediu, protecția mediului etc. Astfel cum, alte definiții ale mediului au fost grupate în funcție de definițiile consacrate la nivel constituțional și în planul legislațiilor naționale, ori care rezultă din documentele unor organisme și organizații internaționale cu preocupări în materie de mediu.

⁵ A se vedea, Mircea Duțu, *Dreptul mediului, Tratat*, Vol. I, Editura Economică, București, 2003, p. 20-51.

⁶ Legea nr. 265/2006 pentru aprobare OUG nr. 195 din 22 decembrie 2005 privind protecția mediului, publicată în M.Of. nr. 196 din 30 decembrie 2005, modificată și republicată în 2018.

⁷ OUG nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 49/2011, modificată și completată prin Legea nr. 158 din 2018, publicată în M.Of. din 12 iulie 2018, definește mediul natural la art. 4.

⁸ Astfel de abordări îi aparțin lui Gheorghe Iancu, *Drepturile fundamentale și protecția mediului*, R.A. Monitorul Oficial, București 1998, p. 42-45.

Este semnificativă și abordarea noțiunii de mediu prin intermediul reglementărilor comunitare adoptate la nivelul Uniunii Europene, documente care reprezintă o contribuție semnificativă asupra conținutului complex al acestui termen precum și a funcțiilor sale variate.

Vom aminti în acest context faptul că în viziunea Comunității Europene, mediul este definit ca ansamblul de elemente care aflate în interacțiune constituie cadrul, mijlocul și condiția de viață a indivizilor. De pildă, o veche Directivă Europeană, cea din 27 iunie 1967, prevede că mediul cuprinde omul, fauna și flora, solul și subsolul, aerul și apa, climatul și peisajul, interacțiunea dintre toți acești factori precum și bunurile naturale și patrimoniul cultural.

Conceptul juridic și doctrinar al mediului⁹ are un caracter dinamic, incluzând în compunerea sa atât elementele naturale cât și cele artificiale, ansamblul de factori ce acționează asupra întregii societăți.

În prezent, definiția juridică a conceptului de mediu care se impune trebuie să depășească dimensiunile realității înconjurătoare, astfel încât această definiție trebuie să pornească de la două obiective:

- asigurarea și valorificarea dreptului omului la un mediu sănătos și protejat;
- asigurarea, conservarea, gestionarea durabilă și apărarea valorii în sine a mediului.

Reprezentând un sistem cu o structură complexă, cu funcții și mod de funcționare ce asigură viața și dezvoltarea societății, mediul reprezintă condiția esențială a existenței întregii societăți. Amintim din varietatea funcțiilor pe care mediul le îndeplinește, pe cea biologică, social-politică, recreativă precum și funcția economică.

Vom spune în concluzie că, mediul pentru a putea fi capabil să influențeze într-un mod pozitiv viața și societatea umană, este necesar ca acesta să fie sănătos, să fie frumos și civilizată, protejat și echilibrat ecologic. Aceasta presupune o atitudine corectă a legiitorului, o politică de mediu națională și internațională corespunzătoare precum și un nivel ridicat al conștiinței ecologice.

⁹ A se vedea, Mircea Duțu, Andrei Duțu, *Dreptul mediului*, ediția 4, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 8 și urm.; Radu I. Motica, A. Trăileanu, *Drept funciar, amenajarea teritoriului și protecția mediului*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 227.

Secțiunea II

Fenomenul de poluare

1. Considerații prealabile

Mediul și factorii de mediu (cei biotici și abiotici), sunt afectați în cea mai mare măsură de poluare, un fenomen ce este capabil să afecteze și să deterioreze echilibrul ecologic.

Fenomenul de poluare a mediului a avut un parcurs ascendent negativ și acum reprezintă o gravă și complexă problemă a contemporaneității. Astfel, dacă o lungă perioadă de timp, toate viețuitoarele de pe Pământ au conviețuit într-un echilibru ecologic, (ce indica condiția esențială a existenței și continuității vieții), în mod treptat omul a intervenit asupra ecosistemului existent și l-a transformat potrivit nevoilor și intereselor sale. Putem afirma că în paralel cu crearea mediului artificial, ca rezultat al acțiunii dar și agresiunii activităților umane, calitatea mediului natural s-a deteriorat treptat. Cu privire la rolul și responsabilitatea omului în degradarea propriului său mediu de viață și în afectarea echilibrului ecologic, în literatura de specialitate s-au conturat o serie de păreri.¹⁰

Definit prin raportul stabilit între diferiți factori de mediu în decursul timpului, precum și prin interacțiunea acestora cu condițiile mediului în care coexistă, echilibrul ecologic actual este afectat permanent de o multitudine de factori și cauze. Reprezentând echilibrul care trebuie să se mențină în cadrul biodiversității, echilibrul ecologic este afectat și dereglat de numeroasele fenomene naturale ce se petrec (cutremure, inundații, erupții vulcanice, alunecări de teren, tornade etc.), dar mai cu seamă de activitățile poluante tot mai complexe și variate pe care omul le desfășoară.

2. Definiția noțiunii de poluare

Din punct de vedere etimologic, cuvântul „poluare” provine din latinescul „*poluorae*” care înseamnă a murdări, a pângări, a profana. Ar rezulta că acest cuvânt desemnează acțiunea de tip voluntar sau involuntar prin care omul își degradează sau își murdărește propriul său mediu de viață. Desigur că o atare caracteristică a omului apare ca o lege naturală generală potrivit căreia toate ființele produc deșeuri

¹⁰ Ecologistul american Barry Commoner, în lucrarea sa *Cercul care se închide (The closing circle)*, din 1971), republicată în Editura Politică, București, 1980, p. 259, consideră că: „Pământul este poluat nu pentru că omul ar fi un animal deosebit de murdar și nici pentru că specia umană ar fi prea numeroasă. Vina o are societatea omenească, modul în care societatea înțelege să obțină, să repartizeze și să folosească bogățiile pe care munca umană le extrage din resursele planetei”; Profesorul canadian Michél Bélanger, în lucrarea intitulată *La reconnaissance d'un droit fondamental à un environnement de qualité*, Université Montréal, 1990, p. 4 apreciază că: „se recunoaște aproape unanim că motivul major al dezechilibrului actual este locul pe care îl ocupă ființa umană în raport cu alte specii de viețuitoare și cu resursele disponibile”.

care neeliminate din mediul lor ajung să le facă grea sau imposibilă activitatea și chiar viața lor.¹¹

De fapt, orice contaminare a mediului cu substanțe, materiale și energii care pot interfera cu calitatea vieții, cu sănătatea umană sau cu funcția naturală a ecosistemelor, indică fenomenul poluării.

La nivel de legislație internă, legea privind protecția mediului în vigoare, OUG nr. 195/2005, modificată și republicată în 2018, definește atât termenul de poluare cât și pe cel de poluant și stabilește totodată cauzele poluării prin enumerarea categoriilor de poluanți. Vom reține că această lege-cadru în materie de mediu, definește poluarea mediului în sensul că aceasta reprezintă „introducerea directă sau indirectă a unui poluant care poate aduce prejudicii sănătății umane și/sau calității mediului, dăuna bunurilor materiale ori cauza o deteriorare sau o împiedicare a utilizării mediului în scop recreativ sau în alte scopuri legitime” (art. 2 pct. 51). Poluarea este consecința acțiunii diferitelor categorii de poluanți asupra factorilor de mediu, poluanți care potrivit dispozițiilor art. 2 (pct. 50) din OUG privind protecția mediului, sunt reprezentați de „orice substanță, preparată sub formă solidă, lichidă, gazoasă sau sub formă de vapori, ori de energie (...) care introdusă în mediu, modifică echilibrul constituenților acestuia și al organismelor vii și aduce daune bunurilor materiale.”

Folosind calea interpretării ar rezulta că, fenomenul complex de poluare se produce datorită depășirii limitelor admisibile de acumulare a poluanților având ca efect deteriorarea calității mediului și afectarea funcției naturale a ecosistemelor. Se poate spune și că poluarea este un fenomen sau proces de alterare a mediilor biotice și abiotice, a mediului natural și a mediului artificial prin intermediul unor activități umane sau ca rezultat al fenomenelor naturale.

Însă, poluarea nu este doar un fenomen negativ la adresa mediului, ci deopotrivă un fenomen ce constituie o violare a dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos, prin fapte de natură ilicită pentru care poluatorul este ținut să plătească.

Chiar dacă poluarea poate fi consecința unor cauze naturale, incidența activităților umane asupra mediului prevalează, iar formele poluării ce se pot identifica și produce sunt diverse: de la poluarea fizică (radioactivă, termică, fonică, prin vibrații, electromagnetică), la poluarea chimică, biologică, genetică ori estetică.

Despre o definiție elaborată în plan internațional amintesc Regulile de la Montreal adoptate în 1982¹², în cadrul cărora se definea poluarea ca reprezentând „orice introducere de către om în mediu, direct sau indirect, a unor substanțe sau energii cu efecte vătămătoare, de natură să pună în pericol sănătatea omului,

¹¹ Lucian Ghinea, *Apărarea naturii*, E.S.E., București, 1978, p. 5 și urm.

¹² Regulile adoptate la Conferința de la Montreal din 1982, privind poluarea transfrontalieră, au fost publicate în I.L.A. *Report of the Commettee on legal aspects of the conservation of the environement*.

protecția resurselor biologice, ecosistemele și proprietatea materială, să diminueze bunăstarea sau să împiedice alte utilizări legitime ale mediului”(art. 1).

La nivel comunitar, legislația Uniunii Europene a definit poluarea (în cadrul unei Directive emise în 1993 pentru aplicarea art. 35 din Tratatul de la Maastricht, TUE), ca fiind activitatea prin care omul introduce direct sau indirect în mediu, substanțe solide, lichide, gazoase, sub formă de energie, vapori sau zgomote ce cauzează deteriorarea resurselor, a ecosistemelor, a peisajului, a proprietății și calitatea vieții și sănătății umane.

În privința acestei noțiuni și aportul doctrinei este unul considerabil în sensul că există exprimate opinii dintre cele mai diverse, unele de pildă¹³, ce consideră poluarea ca fiind acțiunea complexă de intoxicare generată de poluanți, sub formă de substanțe sau energii, în cantități ce depășesc anumite limite și care pot pune în pericol sănătatea, viața umană și animală, mediul în general.

Datorită multiplelor consecințe de natură economică, socială, culturală și umanitară pe care le poate produce dar și ca urmare a sferei de răspândire a acestora, poluarea indiferent de forma pe care o îmbracă, constituie o problemă cu implicații semnificative atât la nivel național și regional cât și internațional.¹⁴

2.1. Cauzele sau sursele poluării

Studiile efectuate la nivel mondial dar și la nivel continental și european au identificat numeroase probleme majore ale mediului care afectează toate componentele sale. Poluarea sub diversele sale forme, determină consecințe ecologice capabile să pună în pericol sănătatea și viața umană, dezvoltarea civilizației și chiar existenței vieții pe Pământ.

În epoca globalizării, sursele de poluare s-au înmulțit în paralel cu dezvoltarea și modernizarea vieții sociale și economice, cu dezvoltarea tehnologică și a civilizației industriale, determinând astfel sporirea și diversificarea formelor de poluare a tuturor componentelor mediului.¹⁵ În consecință, evoluția societății omenești a determinat și evoluția și diversificare cauzelor poluării.

Există o sistematizare a cauzelor poluării, cu luarea în considerare a anumitor criterii. Astfel, se poate distinge după natura poluantului care o produce sau după criteriul factorilor care o provoacă între poluarea naturală și poluarea artificială. De asemenea, după tipul de agent poluant, poluarea poate fi fizică,

¹³ A se vedea Lucian Ghinea, *op.cit.*, p. 10; Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p. 54-55; Valeria Dițoiu, Nina Holban, *Modificări antropice ale mediului*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2005, p. 9 și urm.

¹⁴ Dumitra Popescu, *Probleme juridice privind protecția mediului uman și combaterea poluării lui*, Revista Română de Drept, nr. 7/1972, p. 36; Ernest Lupan, *op.cit.*, 2009, p. 8.

¹⁵ *Agenda 21*, document adoptat de Conferința Națiunilor Unite pentru Mediu și dezvoltare, din 1992, arată că populația, consumul și tehnologia sunt forțe primare ale schimbărilor de mediu, oferind politici și programe ce permit realizarea unui consum rezonabil între populație, consum și capacitatea mediului de a întreține viața.